

HILDRETH, Charles: Library automation in North America : A reassessment of the impact of new technologies on networking / Charles R. Hildreth ; [ed.] Commission of the European Communities. - München [etc.] : Saur, cop. 1987. - VI, 196 p. - (EUR ; 11092)

Az Európai Közösség országainak jelentése után, kiegészítésül közreadjuk az Egyesült Államok és Kanada gépesítési és gépi hálózatfejlesztési helyzetét bemutató tanulmánykötetet is.

Könyvtárgépesítés Észak-Amerikában - az új technológiák és hálózatok

Az egyesülésre készülő Európai Közösség már 1986 óta készítetett - a telekommunikációs, információipari és innovációs témakör részeként - a könyvtárakra vonatkozó tanulmányokat is, melyek fő kérdésköre az új információtechnológia megfelelő használata, a könyvtárak közötti költségkímélő együttműködés és a legjelentősebb új kezdeményezések összhangjának növelése volt. A házi használatra LIB-1, LIB-2 és LIB-3 néven emlegetett tanulmány-csoportok közül végül is a LIB-2 aratta a legnagyobb sikert, s váltot-

ta ki a legnagyobb érdeklődést. A LIB-1 horizontális tanulmányai a tagországok mindegyikére nézve tekintettek át egy-egy önálló témát, például az állományvédelmi vagy a könyvtárgazdasági kutatásokat, a hasonló LIB-3-as sorozat pedig kimondottan technikai kérdésekkel foglalkozik.

A LIB-2 tizenhárom tanulmánya közül tizenkét nemzeti tanulmány ismerteti az adott tagországban az új technológiák könyvtári alkalmazását (a könyvtárgépesítés helyzetét), a korszerű információtechnológia hatását a könyvtári rendszerekre és működésükre. E tanulmányokat a Könyvtári Figyelő is rendre ismertette, s megjelenésükre valamilyen módon reagált már a legtöbb ország szaksajtója.

Nem véletlen, hogy a tizenharmadik tanulmány külön jelent meg - s nem véletlen, hogy mivel foglalkozik. *Charles R. Hildreth*, a közismert szaktekintély *Library automation in North America* című összeállításáról van ugyanis szó. Nyilván nem szorul magyarázatra, hogy az egyesülő-egységesülő Európának mi köze Amerikához, mi szüksége van bármely területen az amerikai helyzetre, az ott/onnan elérhető lehetőségek ismeretére (ne feledjük, a teljes úgynevezett helsinki folyamatnak is szerves része Észak-Amerika!). Különözik ez az összeállítás a tizenkét nemzeti tanulmánytól, hiszen egyszerezős munka, s célja nem az adott földrajzi terület könyvtárgépesítésének részletes leírása. Ne is legyen, hiszen sok szempontból az észak-amerikai helyzetet jobban ismerjük, mint az Európai Közösség országai egymását (vagy mint mi a sajátunkat). Célja inkább az volt, hogy felderítse és bemutassa a könyvtári hálózatok létesítésében megmutató új irányzatokat. Ez Európa számára tanulságokat hordoz, és felmutatja a hálózati fejlődés egyes lépései esetleges átugrásának lehetőségét is.

Hildreth elismeri, hogy a nyolcvanas évek elejéig vezető időszak nevezhető úgy mint a könyvtári együttműködés és hálózatépítés aranykora, legalább is a nagy, központosított, online adatbázisokon alapuló hálózati rendszereké, amikor az osztott katalógizálás és az intenzív könyvtárközi kölcsönzés kifejlődött. 1980-ra a nálunk leginkább ismert OCLC és a hasonló RLG (Research Libraries Group, Inc.), WLN (Western Library Network) és a kanadai UTLAS az amerikai könyvtárak ezreiben honosították meg az online-technológiát, és sokak számára úgy tűnt, hogy ez az osztott katalógizálású, adatbázis-

centralizált online hálózati rendszer a csúcs, a számítástechnika könyvtári hasznosításának „par excellence” módja.

Hildreth ezért tekinti át az 1980-as helyzetet, s azért választja további vizsgálódásai kiindulópontjául, mert az európai könyvtáros-közvélemény még mindig ezt gondolja a ma realitásának, s mert e háttér előtt mutatkozik meg igazán az azóta bekövetkezett változás és továbbfejlődés iránya. Hiszen, mint könyve bevezetésében hangsúlyozza, a számítógépesített könyvtári szolgáltatások és a hálózati környezet szinte minden dimenziójában igen nagy, alapvető strukturális és funkcionális változások történtek a nyolcvanas években, egészen napjainkig (azaz kb. 1986-87-ig, a könyv elkészültéig).

Az Egyesült Államokban szó sincs többé országos hálózatról: az 1975-ös tervezet, mely célul tűzte ki egy, a szövetségi kormány által működtetett szervező, koordináló intézmény irányította hálózat létrehozását, soha nem került a megvalósulás közelébe. Az országos központot nem hozták létre, jöllehet a Kongresszusi Könyvtár - bár hivatalosan nem tekinthető nemzeti könyvtárnak - számos funkcióját teljesítette/teljesíti egy ilyen intézménynek. (A MARC formátumok kidolgozásával, fejlesztésével és elterjesztésével a maximumot tette meg az egységesítés - s így az együttműködés lehetővé tétele - érdekében, és végül is a MARC szalagok nyújtották az első bibliográfiai hálózatok - például éppen az OCLC - számára is a forrásbázist.)

Hasonlóképpen lekerült a napirendről az a (főként az OCLC-t központul vevő) „totális könyvtári rendszer” elképzelés, amely, az idősztas online hálózati üzemmód alapján, majdnem teljesen ki is épült. Ugyanis, ahogy elterjedt a helyi funkciók (pl. a kölcsönzés, folyóiratkezelés) gépesítése, úgy merült fel a kérdés, hogy a helyi adatkezelés nem kedvezőbb-e sok esetben, mint a nagy központon keresztüli működtetés. Mostanra az USA legtöbb nagy és közepes méretű köz- és tudományos (és szak-) könyvtára már alkalmaz valamilyen számítógépes rendszert saját kölcsönzésének és katalogizálásának automatizálására. Igen sok könyvtár gépesítette még a folyóiratkezelés, az állománygyarapítás vagy a katalógusépités munkafolyamatai közül valamelyiket vagy mindet. A legtöbb jelenlegi terv is a helyi rendszerek többfunkciós, integrált gépesítését célozza. Általában ezek miniszámítógépeken alapuló, a kereskedelemben kulcsrakészen kap-

ható rendszerek, és ilyen rendszerekkel a központi adatbázisú nagy hálózatok még nemigen léptek piacra. A nagy rendszerek olyan legújabb törekvései, hogy hagyományos hálózati alapú funkcióik elemeit eladják a PC alapú helyi munkállomásoknak, úgy tekinthetők, mint a korábbi, a könyvtárgépesítésben elfoglalt vezető pozíciójuk visszaszerzésére irányuló próbálkozások.

Ez azonban csak egy pusztán üzleti kérdés. A nyolcvanas évek amerikai könyvtárgépesítési, pontosabban hálózatosodási alapkérdése pedig a centralizáció és decentralizáció viszonya, elsőbbsége. A válasz megszületett, s a kérdés a decentralizáció javára dőlt el. Az egyre „teljesítőképesebb” PC-környezet lehetővé tette az integrált helyi rendszerek működését, és ezek egymással való összeköttetésbe lépését - éppen az osztott katalogizálás és a könyvtárközi kölcsönzés érdekében.

A nagy hálózati rendszerek koordinátorainak számolniuk kell a helyi kezdeményezések, a speciális helyi igények fontosságával, a lokális autonómia igényével és az elérhető áron nyújtott flexibilis információtechnológia iránti kereslettel. Az OCLC és az UTLAS már piacra is lépett saját integrált könyvtári rendszerével, s e tény (meg az, hogy az UTLAS immár egy profit-orientált nemzetközi cég tulajdona) messzire mutat, az üzlet irányába. Míg a megállapodásos együttműködés, az osztott katalogizálás és a többi bizonyos - mindkét oldalról fennálló - lojalitást, hűséget, igazodási kötelezettséget, toleranciát tételez fel, addig az üzletkötés nagyobb döntési szabadságot biztosít: ha egy új eladó jobb szolgáltatásokat kínál kedvezőbb áron, a könyvtár - mint fogyasztó - természetesen azt fogja választani.

Egyre karakterisztikusabbak a regionális és lokális kezdeményezések, s ugyanakkor demokratizálódott a számítástechnikai szakértelem, legalább is a számítógépezés/használat bizonyos szintje széles körben elterjedt készséggé vált.

A hálózati környezet ma tehát decentralizált, több szintű, és - helyi szinten - egyre növekvő mértékben népesítik be a kulcsrakészen vásárolt feldolgozó rendszerek, jellemző vonása a helyi hálózatok és a helyi szintű kapcsolódási kezdeményezések fellendülése. Észak-Amerika könyvtári tájképét a legkülönfélébb számítógépes rendszereken (hardverkonfigurációkon) működő helyi, állami vagy regionális bibliográfiai adatbázisok tarkítják. Rendkívül változatos hálózati és kapcsolódási módok szolgálják az osztott katalo-

gizálás, a gyűjteményfeltárás és referenz-információhozzáférés céljait. Ez a koordinálatlan, nem egyesült, decentralizált hálózati helyzet talán riasztónak tűnik az amerikai és európai szakmai vezető körök néhány tagja számára, ám ez a környezet gazdagon tele van a számítógép és az információtechnológia újfajta, innovatív használatával, a szolgáltatás-orientált könyvtárak számára pedig jobb lehetőségeket nyújt a használói igények kielégítésére.

A „nagyok” válasza minderre: piacra lépés a feldolgozó rendszerekkel, új szolgáltatások kidolgozása, a helyi rendszerekkel való összeköttetés lehetőségeinek vizsgálata és a nemzetközivé válás - ami elsősorban az európai orientációt, a „tengerentúli” piacra való belépést jelenti.

Közel kétszázoldalas könyvében Hildreth ezt a helyzetet vázolja fel, részletesen bemutatva a négy nagy centralizált adatbázist (szervezetét, működését és problémáit, résztvevői és felhasználói körét, hardver- és szoftver-környezetét egyaránt). Az ezek mellett, ezek szolgáltatásai alapján létrejött egyéb rendszereket, a regionális és állami könyvtári hálózatok által kialakított új környezetet esettanulmányokon keresztül teszi érzékletessé. Ezután ismerteti a készen kapható helyi könyvtári rendszerek és a kereskedelmi jellegű géppel olvasható katalógusforrások, valamint az országos nagykönyvtárak helyzetét, az országos jellegű (jelentőségű) programokat (ide értve a MARC-fejleményeket, az OSI - Open

Systems Interconnection - modellt és a kanadai nemzeti könyvtár DOBIS online rendszerét is).

Említést érdemel a 189 tételes bibliográfia, és értékes információkat tartalmaz a függelék, mely a „négy nagy”-nak kiküldött kérdőívekre az azok vezetői által adott válaszokat közli, kitérve az európai irányban tett lépésekre és tervekre is.

Ne erőltessük, ne lássunk bele politikai párhuzamot, de úgy tűnik, hogy az erősen centralizált rendszerek látszatdemokratizmusát (hiszen a nagy rendszerek résztvevői elvben az irányításban, a fejlesztési irányok kijelölésében is részt vettek) felváltotta a sok kis (demokratikus, hiszen közigenyek kielégítésére törekvő) helyi kezdeményezés, s ezek természetes igénye az ésszerű és természetes határok közti együttműködésre; a „nagyokkal” való szerződéses, megállapodásos „együtműködések” kiszorítja a tiszta üzleti alapon álló rugalmas kapcsolat. Lehet, hogy ez a jövő? Az azonos célból, azonos kérdésekre a választ közel azonos módon kereső, mégis egyedivé lett tizenkét nemzeti tanulmányt érzékletesen egészíti ki a más megközelítésű észak-amerikai helyzetkép. Kérdésünk csak az lehet, hogy vajon háttérrel, működési környezetet vagy egy lehetséges jövőképet rajzol-e a minden eddiginél szorosabb együttműködésre készülő európai tizenkettek elé. Óhajunk pedig, hogy vajha mielőbb saját helyzetünkkel is legalább ilyen pontosan tisztában lehetnénk.

Mohor Jenő

EURÓPAI DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT ALAKUL JÉNÁBAN. Az EK bizottság döntése alapján a Jénai Egyetemen létrehoznak egy Eruópai Dokumentációs Központot, melynek feladata az EK-kiadványok összegyűjtése, katalogizálása és ezen anyagok hozzáférhetővé tétele az érdeklődők számára. Az EK vállalja, hogy a központnak minden rendszeresen és időszakonként megjelenő kiadványából egy példányt ingyenesen megküld, biztosítja továbbá e központ számára az EK adatbankjaiba, mint pl. a CELEX (az EK-jogszabályok bankja) és a SCAD (az újságcikkek és dokumentumok bankja) való szabad bejutást. Az EK Bizottság döntése alapján a jénai központ elsősorban a nemzetközi politika és a nemzetközi jog dokumentációjára specializálódik majd. Ezt megkönnyíti, hogy már évek óta működik Jénában az ENSZ-nek egy dokumentációs központja. Az EK világszerte több, mint 500 hasonló dokumentációs központot támogat, az újonnan csatlakozott országrészek közül már háromban van ilyen (Berlin, Lipcse, Rostock), a negyedik Jénában ősszel nyílik meg.
(Európa 1992.)